

UUSIOMAARAKENTAMISEN INDIKAATTORIT JA HANKINNAT

Uusiomaarakentamisen vuosiseminaari 10.11.2021

Marjo Koivulahti

Netta Skön

TAUSTA

- Työ- ja elinkeinoministeriön tilaama selvitys, jossa laaditaan indikaattorimalli, jonka avulla voidaan arvioida uusiomaarakentamishankkeiden ympäristö-, talous- ja materiaalikäytön vaikutuksia ja tehdä vertailua perinteiseen rakentamiseen.
- Tavoitteena on, että hankkeessa kehitettyä laskentamallia voidaan hyödyntää esimerkiksi:
  - Päätöksenteon tukena hankkeiden suunnitteluvaiheessa eri vaihtoehtojen vaikutusten arvioimiseksi
  - Toteutuneiden hankkeiden ympäristövaikutusten ja kustannusten selvittämiseksi
  - Keräämään tietoa, jota voidaan hyödyntää esim.:
    - hankintakriteerien määrittämisessä
    - kaupunkikohtaisen tai valtakunnallisen tiedon kokoamiseen

Luonnonvarojen
kulutus ja
materiaalitehokkuus

Kasvihuonekaasu-
päästöt

Kuljetukset

Kustannukset

SELVITYKSEN SISÄLTÖ

- 1. Taustaselvitys:** Käydään läpi kestävän kehityksen indikaattoreita, joista valitaan tärkeimmät ja sopivimmat uusiomaarakentamisen indikaattorimallin kehitystä varten
- 2. Indikaattorimalli ja laskentaperiaatteet**
- 3. Testilaskelmat pilottikohteille**
  - Tampere: Hiedanrannan kevyen liikenteen väylä
  - Helsinki: Kuninkaantammen Lammenrannan syvästabilointi
  - Helsinki: Sepänmäen meluvalli
  - Kokkolan satama & Keliber: Hopeakiven sataman laajentaminen
- 4. Indikaattorimallin soveltaminen hankinnoissa**
- 5. Yhteenveto, havainnot ja suositukset**

HTTPS://WWW.UUSIOMAARAKENTAMINEN.FI/UUSIOMATERIAALIRAKENTAMINEN-OHJEJULKAISUJA

The image shows a screenshot of the UUMA4 website. At the top left is the UUMA4 logo. To its right is a navigation menu with the following items:

MITÄ UUSIOMAA-RAKENTAMINEN ON?	MATERIAALIPANKIT	YHTEYSTIEDOT	UUMA-KÄSIKIRJASTO
UUMA4 -OHJELMA	AJANKOHTAISTA	CASE-ESIMERKIT	

The 'UUMA-KÄSIKIRJASTO' item is circled in red. A red arrow points from this circle to a dropdown menu on the right side of the page. The dropdown menu contains the following items:

- UUMA-KÄSIKIRJASTO
- OHJEET JA JULKAISUT**
- KOHDEKORTIT
- OPINNÄYTETYÖT

The main content area features a large image of a forest. Below the image, there are two columns of text:

TUTKITTUA TIETOA UUSIOMATERIAALIEN KÄYTTÖSTÄ MAARAKENTAMISESSA

UUTISET

26.10.2021
Ympäristölupa- ja ilmoitusmenettelyjen yhdenmukaistaminen voisi edistää uusiomateriaalien tehokkaampaa hyödyntämistä rakennushankkeissa

16.12.2020
UUMA4-ohjelma: Uusiomaarakentaminen osana kiertotaloutta

16.12.2020
Laaja yhteistyö oli UUMA3 -ohjelman suurin menestystekijä matkalla kiertotalouteen

At the bottom left, there is a blue logo for RAMBOLL.

INDIKAATTORIT

- Tavoite: indikaattorit helposti laskettavissa ja niiden lähtötiedot mahdollisimman helposti saatavilla.
- Indikaattoritarkastelussa keskitytään rakentamisvaiheeseen (A1-A5), sillä muista elinkaaren vaiheista on harvemmin riittävästi tietoja saatavilla.
- Tulokset voidaan suhteuttaa pinta-alaa tai metriä kohden, esim.:
  - Kasvihuonekaasupäästöt XX kg CO₂ / m²
- Indikaattorilaskentaa on mahdollista tehdä eri tasoilla, esim. hanketasolla tai rakennetasolla riippuen tarkastelun tavoitteista.

INDIKAATTORIT

Luonnonvarojen kulutus ja materiaalitehokkuus

- Luonnonvarojen kulutusta kuvaavat indikaattorit ovat oleellisia, kun vertaillaan uusiomaarakentamista perinteiseen rakentamiseen.
- Luonnonvarojen kulutusta kuvaavia tietoja, kuten neitseellisten materiaalien ja käytettyjen uusiomateriaalien määrä, on yleensä helposti saatavilla hankkeen määräluettelosta.
- Indikaattorimallissa käytetään uusiomateriaaleille *Uusiomaarakentamisen käsikirjan* (Forsman ym., 2020) mukaista määritelmää, joka sisältää myös ylijäämämaat.

Indikaattori	Yksikkö	Kuvaus
Neitseellisten luonnonvarojen käyttö	t	Hankkeen ulkopuolelta tuotavien kiviainesten, maa-ainesten ja muiden rakennusmateriaalien ja -tuotteiden määrä.
Jalostetut kiviainekset	t	
Jalostamattomat kiviainekset	t	
Muu maa-aines	t	
Muut materiaalit ja tuotteet	t	
Uusiomateriaalien käyttö	t	Hankkeessa käytettävien jäte- tai sivutuoteperäisten uusiomateriaalien, kierrätystuotteiden ja kierrätyskasvualustojen määrä ja hankkeessa hyödynnetyt muualta tuodut ylijäämämaat.
Jätteiden hyödyntäminen	t	
Sivutuotteiden hyödyntäminen	t	
Hankkeen ulkopuolelta tuodut ylijäämämaat	t	
Kierrätystuotteet	t	
Kierrätyskasvualustat	t	
Uudelleenkäytettävät rakennustuotteet	t	
Kaivumaat	t	Hankkeessa muodostuvat kaivumaat.
Läjitykseen	t	
Hyötykäyttöön sellaisenaan hankkeen sisällä	t	
Hyötykäyttöön jalostettuna hankkeen sisällä	t	
Hyötykäyttöön sellaisenaan muualla	t	
Hyötykäyttöön jalostettuna muualla	t	
Materiaalien kokonaiskulutus	t	Hankkeessa käytettyjen neitseellisten materiaalien, uusiomateriaalien ja ylijäämämaiden summa.
Uusiomateriaalien osuus	%	Uusiomateriaalien osuus materiaalien kokonaiskulutuksesta.

INDIKAATTORIT

Kasvihuonekaasupäästöt

- CO₂-päästöt lasketaan olemassa olevaa päästölaskentaohjeistusta noudattaen.

Kuljetukset

- Kuljetukset ovat merkittävässä roolissa infrarakentamisen ympäristövaikutusten aiheuttajana

Kustannukset

Aika

Indikaattori	Yksikkö	Kuvaus
Kasvihuonekaasupäästöt	CO₂-ekv.	Hankkeen rakentamisen aikaiset kasvihuonekaasupäästöt CO ₂ -ekvivalentteina.
Materiaalien päästöt	CO ₂ -ekv.	Materiaalien valmistuksen aiheuttamat päästöt.
Kuljetuspäästöt	CO ₂ -ekv.	Kuljetuksista aiheutuvat päästöt.
Työsuoritusten päästöt	CO ₂ -ekv.	Työkoneiden käytön päästöt.

Indikaattori	Yksikkö	Kuvaus
Kuljetusten määrä		
Kuljetukset	tkm	Materiaalien kuljetukset työmaalle sekä hankkeessa muodostuvien massojen kuljetus läjitykseen/hyödyntämiseen, yksikkö tonnikilometri.
Maantieajo	tkm	
Katuajo	tkm	

Indikaattori	Yksikkö	Kuvaus
Taloudelliset vaikutukset		
Kustannukset	€	Hankkeen kustannukset

UUSIOMAARAKENTAMINEN

Indikaattorimallin soveltaminen hankinnoissa

Lorem ipsum dolor sit

Bright Ideas
Sustainable change

HANKINTA- JURIDISET REUNA- EHDOT

Selvityksessä tarkasteltiin indikaattorimallin hyödyntämisen hankintajuridisia reunaehtoja ja hankintalain viitekehystä

Mitä mahdollisuuksia indikaattorimallin hyödyntämiselle on?

Mitä haasteita hankintojen sääntely mahdollisesti aiheuttaa mallin ja sen osien hyödyntämiselle erityisesti hankintamenettelyn kontekstissa?

Mitä pitää huomioida indikaattorimallin soveltamisessa erityisesti hankintalain näkökulmasta

- pitkän aikavälin tavoitteiden sekä erityisesti merkittävään tekniseen kehitykseen liittyvien tavoitteiden osalta;
- mitä yhteistyötä voidaan tehdä uusien toimintamallien käyttöön ottamiseksi yhdessä tarjoajien kanssa;
- miten indikaattorimallin indikaattoreita voidaan hyödyntää suoraan osana hankintakokonaisuuksia.

INDIKAATTORIMALLIN HYÖDYNTÄMISEN JURIDISIA REUNA-EHTOJA

Hankintalaki on ennen kaikkea menettelyä koskeva laki, eli se ei säätele sitä, mitä hankitaan, vaan miten hankinnat tehdään.

Hankintalaissa olevat reunaehdot ja mahdollisuudet jakautuvat toisaalta hankintamenettelyä koskeviin vaatimuksiin, ja toisaalta hankinnan kohteelle tarjouskilpailua ja hankintaa varten asetettaviin vaatimuksiin.

Hankintakohtaiset kriteerit

Indikaattorimalli voi osaltaan auttaa luomaan hankintamenettelyissä hankintakohtaiset kriteeristöt uusiomaarakentamisen edistämiseksi. **Huom!**

Indikaattorit eivät suoraan ole hankintakriteerejä, vaan niitä voidaan käyttää apuna kriteerejä määriteltäessä.

Hankintoja koskevat oppaat ja suositukset

YM:n ja komission julkaisemat kriteerit ja julkaistut oppaat ovat suosituksia, jotka eivät velvoita hankkijoita tai suunnittelijoita.

Oppaat keskittyvät niin sanotun vihreän julkisen talonrakentamisen suosituksiin, eivätkä ne ota täysimääräisesti huomioon infrarakentamisen erityispiirteitä.

Säätelyn tulkinta

Kansallista normistoa kriteeristön asettamiselle ei ole toistaiseksi olemassa.

Indikaattorimallin tai sen osien hyödyntämisen käyttökelpoisuutta tulee tarkastella erikseen jokaisen hankinnan kohdalla.

Kriteerien käyttö ja menettelytavan valinta

Hankkijan tulee nykyisen sääntelyn raameissa aina tapauskohtaisesti arvioida, mitkä kriteerit valitaan hankintamenettelyyn, ja kuinka niitä kussakin hankinnassa käytetään.

Käytettävä hankintamenettely vaikuttaa myös kokonaisuuden lopputuloksiin.

HANKINNAT JA INDIKAATTORIT

- Indikaattorimallia voidaan hyödyntää kolmella tavalla:
- 1. Hankkeiden suunnitteluvaiheessa eri vaihtoehtojen vaikutusten arvioimiseksi päätöksenteon tueksi.
- 2. Toteutuneiden hankkeiden ympäristövaikutusten ja kustannusten selvittämiseksi ja näiden vaikutusten vertailemiseksi perinteiseen rakennustapaan verrattuna.
- 3. Hankintamenettelyssä hankinnan sisällön määrittelyssä:
  - a. hankintakriteerien määrittämisessä
  - b. kaupunki/kuntakohtaisten kokonaisvaikutusten seuraamiseksi
  - c. valtakunnallisen tiedon kokoamiseen

INDIKAATTORIMALLIN HYÖDYNTÄMINEN HANKINTAKRITEERIEEN ASETTAMISESSA

- Hankintalaki mahdollistaa hankintakriteerien asettamisen hankinnan kohteelle.
- **Indikaattorimallin indikaattoreita** voidaan hyödyntää hankintamenettelyn ja suunnittelun eri vaiheissa joko osittain tai yhdistelemällä useampia indikaattoreita.
- Näitä tietoja voidaan hankintalain reunaehtojen mukaisesti käyttää hankkeen kohteen kuvauksissa vähimmäisvaatimusten asettamisessa, hankintojen vertailussa sekä tuottamaan tietoa sopimuskauden aikana.

HANKINTAKRITEERIEN ASETTAMINEN

- Indikaattorit voivat toimia kriteereinä yksittäisissä hankinnoissa.
- Kriteereinä käytettävät indikaattorit koskevat pääasiassa ekologisen kestävyuden vaikutusluokkaa, mutta hankkijan kuitenkin on hyvä aina valita hankkeen kokonaisuuden kannalta tärkeimmät laatuvaatimukset.

Indikaattorien käyttö riippuu toteutettavasta ja hankittavasta palvelusta tai tavarasta.

Indikaattorimallissa on laadittu joukko indikaattoreita, joiden perusteella voidaan arvioida uusiomaarakentamisen ympäristövaikutuksia ja käyttää niitä esimerkiksi osana hankintojen kokonaistaloudellisen edullisuuden arviointia.

Hankintatapa

Uusiomateriaaleja voidaan hankkia monella tavalla (osana urakkaa, KVR-urakan osana, erillisinä materiaalihankintoina).

Kokonaisuus

Näillä kaikilla on vaikutusta siihen, miten indikaattoreita voidaan hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla hankintamenettelyssä.

JURIDISET REUNAEHDOT JA RAJOITUKSET

Asetetut indikaattorit perustuvat tuoreeseen tutkimustietoon, mutta kattavat kuitenkin vain rajoitetun osan niistä vaatimuksista, joita hankinnan kohteelle asetetaan esimerkiksi suoraan lainsäädännön nojalla tai laadullisesti.

Hankkijan tulee aina valita hankkeen kokonaisuuden toimivuuden kannalta tärkeimmät laatuvaatimukset, joista hankinnan kohteen kriteerit johdetaan. Aineellinen lainsäädäntö voi asettaa myös tietyn vaatimustason pakolliseksi riippumatta hankintamenettelyssä asetettavista kriteereistä.

RAMBOLL

Tiedon määrä

Toteutuneiden hankintojen vaikutuksia tai onnistumista tavoiteltujen hyötyjen saavuttamisessa, eli hankinnan vaikuttavuutta, ei arvioida laajamittaisesti.

Selvityksessä esitettyä indikaattorimallia voidaan hyödyntää soveltuvin osin suunnittelutilanteissa tai hankintavaiheessa sekä hankkeiden seurannassa, kun suunnitellaan yksittäisiä hankintoja sekä hankinnoille asetettavia kriteereitä.

Valitusriski

Indikaattorimallin kaltaisten kriteerien käyttämisestä on vähän vertailutietoa tai oikeuskäytäntöä, ja uusien kriteerien ja indikaattoreiden käyttöönottoon liittyy aina jonkinasteinen valitus- ja muutoksenhakuriski.

Hankintayksikön vastuulle kuuluu aina tapauskohtainen harkinta kulloinkin valikoitujen hankintakriteerien käytöstä.

SUOSITUKSET

Ympäristökriteerien käytön vaikuttavuutta voidaan edistää valitsemalla kuhunkin hankintaan ympäristönäkökulmasta parhaiten sopiva hankintamenettely.

- Uusiomateriaaleihin ja uusiomaarakentamiseen liittyvät innovaatiot voisivat toimia tulevaisuuden hankkeissa valintakriteereinä.
- Innovatiivisuuden kriteereillä pyritään kannustamaan kokonaan uudenlaisten ehdotusten käyttöön rakennetun ympäristön vähähiilisyyden edistämiseksi. Samalla voidaan kannustaa suunnittelu- ja rakennusalan tuotekehitystä.

Innovaatioita voidaan tehdä periaatteessa jokaisessa hankinnan vaiheessa.

Innovaatioita tavoittelevien hankintojen ominaispiirteenä on yleensä tulosperusteisuus, ennakoiva markkinavuoropuhelu, innovatiivisia ratkaisuja edistävät hankintamenettelyt sekä uudenlaiset sopimusmallit.

Innovaationäkökulman huomiointia indikaattorimallissa ja etenkin uusiomaarakentamisen hankintaprosessissa on suositeltavaa selvittää lisää.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOSELVITYSTARPEITA

- **Todentaminen:** Indikaattoreita voidaan käyttää osana hankintamenettelyä ja asettaa indikaattorien perusteella kriteereitä yksittäisessä hankinnassa soveltuvalla tavalla. Indikaattorimalli ei kuitenkaan anna suoraan vastausta siihen, miten indikaattoreilla lasketut arvot todennetaan. Hankintojen kehittämisessä tulisi jatkossa kehittää todentamistapoja, esimerkiksi tähän soveltuvaa kolmannen osapuolen verifioimaa ympäristöselostetta (EPD). Tähän liittyviä hankkeita on jo käynnissä esimerkiksi päällystepuolella.
- **Urakkamallien kehitys:** Indikaattoreiden hyödyntämistä konkreettisissa urakka- ja muissa hankinnoissa tulisi jatkaa.
- **Hankintakriteerit:** Indikaattorien hyödyntämistä osana hankintakriteerien määrittelyä tulisi testata konkreettisissa hankkeissa sekä selvittää indikaattorien soveltuvuus erityyppisissä hankinnoissa. Konkreettinen testaus pilottihankkeiden kautta on suositeltavaa. Hankintamenettelyn kriteeristön kehittäminen on vain yksi osa tarvittavaa kehitystyötä, ja hankintavaiheen kriteeristön tarkastelun lisäksi tarvitaan lisää tietoa myös suunnitteluperusteiden kehittämisestä.
- **Seurannan vakiinnuttaminen:** Indikaattoreiden toteutumisen seuranta on vähäistä. Tyypillisimmin on seurattu massojen kuljetuksen toteutuneita kilometrejä. Kehitystyötä tulee tehdä päästölaskennan ja muiden indikaattoreiden periaatteiden mukaisesti ja periaatteita voidaan soveltaa myös uusiomaarakentamisen puolella.

KIITOS!